



Istorijska interpretacija - gvozdeno doba

dr Mihailo Zotović

Rezimirajući već iznete podatke u vezi s problemima relativne hronologije i istorijske interpretacije ostaje da konstatujemo da je prelazni period iz bronzanog u gvozdeno doba, kao i rana faza razvoja ovog perioda, dokumentovana nalazima iz humki u Mrčićima i Skakavcima, pojedinačnim nalazima, pre svega bronzanih sekira tipa k e l t, bronzanim briačima i depoima iz Obajgore i Brajkovića. Dalji kontinuitet zastupljen je do izvesne mere nekolicinom nalaza iz grobnova ravne nekropole u Staparima, ali se potpun i čvrst kontinuitet zapaža tek od VII i, kako izgleda, sve do polovine V veka pre n.e., što nam dokumentuje obimna arheološka građa iz Krive Reke, Ražane, Arilja, Srednje i Gornje Dobrinje, Glumča, Uzića i najzad Pilatovića. Dosadašnja arheološka i istorijska istraživanja potvrđuju da je u to vreme oblasti jugozapadne Srbije, severoistočne Crne Gore i neke delove jugoistočne Bosne obuhvatao plemenski savez čije je jezgro ilirsko. Njegova se prapostojbina, kako izgleda, nalazila u oblastima oko reke Tare, goornjeg toka Drine i planine Tare. To je vreme punog klasnog raslojavanja u okviru rodovske i plemenske strukture ilirskih zajednica sa hijerarhijskim odnosima u kojima najviši rang zauzima vojna aristokratija, što se ogleda i u načinu sahranjivanja, pri čemu bogatiji i društveno uticajni dobijaju i najbolje mesto pri centralnom delu grobne humke. Čini se da je vrhunac u tom pogledu izražen upravo u kneževoj humki u Pilatovićima i u njenom odnosu prema načinu sahranjivanja u opštoj ilirskoj nekropoli iz istog sela. Ne ukazuje li to na isključivo pravo na privilegije rezervisane za samo jednog čoveka i na stvaranje neke vrste kulta ličnosti u organizovanim ilirskim zajednicama tog doba? Kneževa humka u Pilatovićima ukazuje i na postojanje više ilirskih regionalnih centara na širem području zapadne Srbije od kojih su nam već ranije poznati Atenica i Novi Pazar. Da li se radi o podeli vlasti na bazi užih plemenskih razlika? Na ovo pitanje teško je u ovom trenutku dati određen odgovor. Na takvu mogućnost svakako upućuju upravo iskustva iz Pilatovića, gde standardizovana materijalna proizvodnja, zajednički za šire ilirsko područje, stoji u suprotnosti sa duhovnom sferom života drugih grupa u zapadnoj Srbiji i širem prostoru koji su Iliri nastanjivali. Na ilirskoj grupi iz Pilatovića na taj način se uočavaju izvesne uže etničke razlike koje u ovom trenutku nije moguće bliže odrediti.

Relativno veliki fond arheološkog materijala kojim danas raspoložemo, potvrđuje da se u globalnom posmatranom geografskom prostoru od Drine do Zapadne Morave mora u materijalnoj proizvodnji računati na tipološki paralelizam sa ilirskim područjem istočne Bosne, u kojoj Glasinac u suštini predstavlja najzapadniji ogranak jednog kulturno i geografski kompaktnog i velikog arheološkog kompleksa, čiji se centar nalazi oko gornje i srednjeg toka reke Drine. U toj proizvodnji zapažaju se uticaji i nekih drugih etno-kulturnih grupa, na prvom mestu trako-kimerske, a u poslednje vreme, što je pored odgovarajućih nalaza u Atenici potvrđeno nalazima iz Pilatovića, i skitske grupe. Krstolika bronzana dugmeta, kao i dugmeta sa petljom u vidu krstolikog rama, krstoliki razvodnici za provlačenje saltaleona ili druge vrste ukrasnih elemenata nakita, praporasti ažurirani privesci i delovi konjske opreme iz Krive Reke, Ražane, Pilatovića i okoline Požege nesumnjivo govore o uticajima i kontaktima kimerske grupe na ovaj deo ilirskog područja u širem smislu. što se tiče skitskih nalaza, tu su 25 bronzanih tropernih i dvopernih strelica skitskog tipa iz sekundarnog, perifernog i nešto mlađeg spaljenog groba kneževe humke u Pilatovićima, izvan opisanih arhitektonskih konstrukcija. Ne ulazeći u preciznije datovanje ovog i drugih nalaza, može se reći da oni nesumnjivo stoje u vezi sa pokretima Kimeraca iz nomadsko-



stepskih oblasti južne Rusije u pravcu prednje Azije i ka zapadu krajem VIII i početkom VII veka pre n.e. Na tom dalekom putu stižu u oblasti istočno od donjeg Dunava, odakle su njihovi uticaji preneti i u druge krajeve. Naša dosadašnja iskustva ukazuju da su u zapadnu Srbiju mogla dopreti sa severa iz panonskog područja. Ne treba pri tom zaboraviti da su do tog područja stigli i Skiti za koje se smatra da su svojim snažnim pritiskom na Kimerce bili jedan od glavnih uzoraka njihovih pokreta. Stoga u našim oblastima severno od Save i Dunava treba računati na vrlo komplikovane populacione odnose koji su se nesumnjivo održavali i na mešanje oblika materijalne proizvodnje, pa u tom kontekstu treba posmatrati i odgovarajuće pojave na našim nalazištima.

Što se tiče Kelta, nalaz u Krajčinovićima je pokazao da se sa njihovim prisustvom, možda u izvesnoj simbiozi sa ilirskim elementom, eventualno može računati. Za sad bi se njihova pojava na ovom geografskom prostoru mogla do izvesne mere dovesti u vezu sa njihovim prodiranjem prema Delfima 279. godine pre nove ere, kada je, u širem smislu, moglo biti zahvaćeno i ovo područje.